

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף לח

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל מאכל שנאכל כמות שהוא חי ואין צורך לבשלו, הרי אם בשלו הגוי, אין בו משום בישולי גויים, לפי שאפשר לאוכלו אף ללא בישול. כך אמרו דין זה בסורא.

בפומבדיתא, מתנו הכי: אמרו מאמר זה באופן אחר שכל מאכל שאינו מכובד דיו ומשום כך אינו נאכל על שולחן מלכים, כדי ללפת בו את הפת, אין בו משום בישולי גויים.

קושיא: מאי בינייהו: מה ההבדל בין שתי הלשונות.

תירוץ: איכא בינייהו דגים קטנים, וארדי, ודייסא. ששלושת מאכלים אלו אמנם אינם נאכלים חיים, אך מאידך אינם עולים על שולחן מלכים. שלפי הלשון הראשון כיון שאינם נאכלים חיים, אסור לאוכלם כשבישלם הגוי, ולפי הלשון השני כיון שאינם עולים על שולחן מלכים, מותר לאוכלם אף כשבישלם הגוי.

אמר רב אסי אמר רב: דגים קטנים מלוחים, אין בהן משום בישולי גויים, כיון שבגלל שהם מלוחים, נאכלים גם כשהם חיים.

אמר רב יוסף אם צלאן עובד כוכבים, סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין: אף שאנו אומרים שאין זה נחשב בישול לענין בישולי גויים, לענין עירוב תבשילין נחשב שבישל הדבר.

ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור: אם הגוי טיגן בשמן את הדגים הקטנים המלוחים עם קמח, הם אסורים באכילה.

שאלה: **פשיטא:** ודאי שאסור כיון שיש כאן קמח מבושל על ידי הגוי.

תשובה: מהו דתימא הרסנא עיקר: שהיה מקום לומר ששומן הדג המלוח הנמצא בתבשיל, הוא העיקר בתבשיל, ובו אין בישולי גויים, ולא הקמח, קא משמע לן, שהקמח הוא העיקר, ומשום כך נאסר המאכל כדין בישולי גויים.

אמר רב ברונא אמר רב עובד כוכבים שהצית את האור: גוי שהדליק את האש בשדה פתוח, כל החגבים שנמצאים בשדה ונחרכו ונתבשלו מחמת חום האש, הם אסורים.

שאלה: היכי דמי: באיזה אופן מדובר כאן, אם נאמר שמדובר באופן שלא ידע איזה מן החגבים טהור, ואיזה מהם טמא, מדוע צריך להעמיד שהגוי הדליק את השדה, והרי אפילו אם ישראל הדליק גם כן יהיה אסור, כי יש לחשוש שמא יאכל חגב טמא.

תשובה: אלא משום בישולי עובדי כוכבים: יש להעמיד שמדובר באופן שידעו אנו כי החגבים שבשדה מותרים. והסיבה שאנו אסורים א תהחגבים, הוא משום בישולי גויים.

קושיא: כי האי גונא מי אסיר: האם גם באופן שמטרת האש שהדליק היא לשרוף את השדה, האם גם כן נאמר שהחגבים אסורים.

והאמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: שאם גוי חורך ראש הבהמה או אפילו רק את ראש אזנה, כיון שאין מטרתו כדי לבשל, אלא רק כדי להסיר את שער הבהמה, מותר לאכול את הבהמה. ואם כן גם כאן יש להתיר את החגבים שלא נתכוין לבשלם כלל.

תירוץ: לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא: באמת הטעם שהחגבים אסורים הוא משום שמדובר שאנו לא יודעים איזה חגב טהור ואיזה טמא, והטעם שכתוב שהגוי הדליק את האש, הוא משום שכך היה המעשה באותו פעם, ובאמת גם אם ישראל הדליק את האש יהיו החגבים אסורים.

גופא אמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת, אמר רבי יוחנן: הגוי שחרך ראש בהמה, מותר לאכול ממנה. ואפילו כשחרך וצלה מאוזנה. וכן אמר רבינא שאם הניח ישראל דלעת בתנור, ולאחר מכן הניח הגוי על בתנור והדליק העץ הדלעת מותרת באכילה, כיון שלא נתכוין לכך.

קושיא: פשיטא: דין זה של רבינא פשוט, שהרי זה מה שאמר רבי יוחנן.

תירוצ: מהו דתימא לבשולי מנא קא מיכוין: שהיה מקום לומר שכאן כיון שהניח הגוי את העץ כדי לרככו שהוא תהליך של בישול, וכן הדליק את התנור לצורך בישול, בכהאי גוונא יש לאסור את הדלעת שנתבשלה עימו, ורק כשאינו מתכוין למעשה בישול יהא מותר. קא משמע לן שגם כאן הגוי התכוין רק כדי להקשות את יתד העץ, ולכך מותר.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אם יהודי הניח בשר על גבי גחלים, והגוי היפך בגחלים, הבשר מותר.

שאלה: היכי דמי: איך מדובר כאן, אם נאמר שגם אם לא היה הופך בגחלים, היה הבשר מתבשל, פשוט שמותר, ואם נאמר שהבשר לא היה מתבשל, מדוע שיהא הבשר מותר, והרי זה נחשב לבישולי גויים.

תשובה: לא צריכא דאי לא הפך, הוה בשיל בתרתי שעי והשתא קא בשיל כחדא **שעתא:** שכאן מדובר שאילו לא היה הופכו, היה מתבשל במשך שתי שעות, וכעת שהיפכו, נתבשל בשעה אחת. והייתי אומר שכיון שהוא קירב את הבישול בשעה, נחשב הדבר כבישול ויאסר הבשר מחמת זה, קא משמע לן, כיון שבכל אופן היה הבשר מתבשל, אין לאסור מחמת מעשה הגוי.

קושיא: והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל מאכל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים: שכל מאכל שהוא מבושל מעט [וכמו שהיה רגיל השודד שקוראים לו בן דרוסאי רגיל לבשל בגלל שהיה תמיד ממנהר] אין בו משום בישולי גויים. ומשמע שכשאנו מבוש לכמאכל בן דרוסאי ובישלו הגוי, יש בו משום בשולי גויים. ואם כן מדוע לא נחשוש שכאשר הפך הגוי את הבשר, עדיין לא היה מבושל כמאכל בן דרוסאי, ונמצא שבשלו הגוי.

תירוצ: **התם כגון דאותביה בסילתא, ושקליה עובד כוכבים, ואותביה בתנורא:** שבדרי רבי יוחנן ששאמר שכל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי גויים, מדובר כגון שהיה הבשר מונח בסל, ונטלו הגוי והניחו בתנור. שנמצא שכל בישולו נעשה על ידי הגוי. אבל כאן, כאשר כבר מונח הבשר על גבי גחלים או בתנור, ורק הפכו הגוי, אין בכך כלום, שהרי ממילא היה מתבשל, רק ביותר זמן, מותר.

תניא נמי הכי: כך שנינו בברייתא שאם ישראל הניח בשר על גבי הגחלים, ובא הגוי והיפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש, מותר, ואינו הישראל חושש בזה משום בישולי גויים. וכן אשה ששופתת את הקדירה על גבי כירה, ובאה השפחה ומהפכת בכף ומערבבת, עד שתבא האשה הישראלית מבית המרחץ או מבית הכנסת, מותר.

איבעיא להו: אם הניח הגוי את הבשר על האש, והישראל הפך, מהו דינו.

אמר רב נחמן בר יצחק קל וחומר: שדבר זה מותר. שהרי אם באופן שגמרו של הבשר נעשה ביד הגוי על ידי שהפכו, מותר, קל וחומר שאם נעשה גמרו ביד ישראל שיהא מותר. נוביאר הרמב"ן, שהרי טעם האיסור הוא משום קירוב הדעת וחתנות. ולכן, עד כמה שגמרו הגוי לא החמרנו ומותר, כל שכן שאין לאסור היכן שנגמר הבישול על ידי ישראל. שהרי באופן זה אין כל כך קירוב הדעת וחשש חתנות].

איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: שבין שהניח הגוי את הבשר על האש, והפך הישראל, ובין שהניח הישראל את הבשר והפך הגוי, מותר. ורק אם היה גם תחילתו וגם גמרו ביד הגוי, אסור.

אמר רבינא, הלכתא: לחם שהגוי הדליק את התנור, וישראל אפאו, מותר. וכן אם הישראל הדליק את התנור, והגוי אפאו, מותר. ואפילו אם הגוי גם הסיק את התנור וגם אפאו, כיון שהישראל חיתה באש, מותר ואין בהם משום בישולי גויים.

דג מליח חזקיה שרי, ורבי יוחנן אסר: דג שמלחו גוי, ועל ידי כך ראוי לאכילה אף בלא בישול, לפי דעת חזקיה הדג מותר כיון שלא היה כאן בישול. אבל לפי רבי יוחנן אסור, כיון שמליחתו והכשרתו לאכילה, זהו בישול.

ביצה צלויה בר קפרא שרי, ורבי יוחנן אסר: אם הגוי צלה ביצה, לדעת בר קפרא הביצה מותרת, משום שהביצה עצמה בלועה בתוך הקליפה, ואין הגוי נוגע בה כלל. ולרבי יוחנן הביצה אסורה.

כי אתא רב דימי אמר אחד דג מליח, ואחד ביצה צלויה, חזקיה ובר קפרא שרו: רב דימי אמר שבין חזקיה ובין בר קפרא התירו גם את הדג שמלח הגוי וגם את הביצה שצלה הגוי, ורבי יוחנן אסר אותם.

רבי חייא פרוואה: רבי חייא שבא מהמקום שנקרא פרוואה, נזדמן לביתו של ריש גלותא, ובני הבית של ריש גלותא שאלוהו מה הדין אם הביצה נצלתה על ידי גוי, ואמר להם שלפי חזקיה ובר קפרא מותר, ולפי רבי יוחנן אסור.

ואין דבריו של אחד במקום שנים: וכיון שרבי יוחנן יחיד ההלכה כהחולקים עליו שהם שנים, ולכך הביצה מותרת.

אמר להו רב זביד, לא תציתו ליה: רבזביד אמר שלא ישמעו לדברי רבי חייא פרוואה, משום שאב"י אמר שההלכה כדברי רבי יוחנן, שהביצה אסורה.

אשקיוהו, נגוטא דחלא, ונח נפשיה: אותם בני בית ראש הגולה שלא היו כשרים, כיון שרב זביד החמיר עליהם, השקו אותו בחומץ חריף וקטלני, והוא מת.

תנו רבנן: הקפריסין, שהוא השומר של פירות אילן הצלף, והדרך שאוכלים אותם חיים, אמנם יש ששולקים אותם. וכיון שנאכלים חיים, אם בישל הגוי הרי הם מותרים. וכן הכרתי, והמטליא, ומים חמים שאינם משתנים מבריייתם על ידי הבישול, והקליות, כל אלו אם בישלם הגוי הרי הם מותרים. אבל ביצה שצלויה על ידי הגוי, הרי היא אסורה. ושמן שבישלו הגוי, רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו, והתירו אותו.

תניא היא המטליא היא פשליא היא שיעתא: מה ששנינו שהמטליא מותרת מבארת הגמרא שמטליא ופשליא ושיעתא הם שלושה שמות של אותו מאכל.

מאי שיעתא אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: הגמרא מבארת בשם רבה בר בר חנה שאמר בשם רבי יוחנן: שהמאכל ששמו שיעתא עשו אותו לפני שישים שנה מתקופת רבי יוחנן וארבעים שנה מתקופת רבה בר בר חנה, וצורת עשייתו שהיו מביאים זרע של כרפס, וזרע של פשתן, וזרע של תלתן, והיו שורים את שלושתם ביחד במים פושרים, ומניחים אותם כך עד שמתחילים לצמוח, ואז היו מביאים כלים חדשים, וממלאים אותם במים, ושורים בהם אדמה, ומדביקים בה את הצמחים הללו, ונכנסים לבית המרחץ. ועד שהיו יוצאים מבית המרחץ, הצמחים כבר היו מלבלבים, וכך אוכלים אותם, ועל ידי כך כשיצאו מבית המרחץ היו מתקררים משערות ראשם ועד צפרני הרגליים. ואם השרה הגוי את הצמחים, אפילו במים חמים הרי הם מותרים.

אמר רב אשי אמר לי רבי חנינא מילין ואמרי לה במילין: יש אומרים שתיאור עשיית מאכל זה הוא מילים בעלמא, ודברי כזב הם, כיון שלא יתכן שילבלבו הצמחים בזמן כל כך קצר. ויש אומרים, שדבר זה נעשה בכשפים. ומשום כך מלבלב כל כך מהר.

כלי מאכל של גוי שלא ידוע מתי בישלו בו מאכל האסור, הריהו בחזקת כלי 'שאינו בן יומו', ולכן הוא נחשב כ'נותן טעם לפגם'. דהיינו 'כלי בן יומו' הוא כלי שבלע טעם ממאכל חם שהתבשל בתוכו על גבי האש, ובמשך העשרים וארבע השעות הראשונות מאז שנתבשל נחשב ל'כלי בן יומו', דהיינו שהטעם הבלוע בו נשאר כמות שהוא, בטעם המשובח, ולכן בכוחו של הכלי להבליע את הטעם המשובח הבלוע בו למאכל חם אחר, כשיבושל בתוכו. ו'כלי שאינו בן יומו', הוא כלי שכבר עברה עליו יממה מאז שבלע את הטעם מהתבשיל שהתבשל בו, ולא התבשל בו דבר אחר בינתיים, ולכן הטעם הבלוע בתוכו נחשב כפגום. 'נותן טעם לפגם' היינו שכשטעם פגום בלוע בכלי, אינו אוסר אף אם הכלי הוא בן יומו.

תנו רבנן הכוספן של עובדי כוכבים, שהוחמו בחמין: פסולת של תמרים שעשו ממנה שכר באופן שנחלטו במים חמים על ידי הגוי, אם הוחם ביורה גדולה, אסור. ואם הוחם ביורה קטנה מותר.

שאלה: ואיזו היא יורה קטנה: מה ההגדרה של יורה קטנה.

תשובה: אמר רבי ינאי: אם פה היורה קטן באופן שאין צפור דרור, יכולה ליכנס בתוכה, זה נחשב ליורה קטנה, ומותרת. כיון שמחמת קטנותה אין לחשוש שמא נתבשל בה דבר טמא.

שאלה: ודלמא אדמויי אדמוה ועיילוה: מדוע אין חוששים שמא חתכו את הדבר הטמא לחתיכות קטנות, והכניסוהו לתוך כלי קטן זה וכעת הכלי פולט את טעם האיסור אל תוך המים החמים הללו.

תשובה: אלא, כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה: שבאופן זה לא מצוי שיהא חתיכת איסור קטנה מזו.

קושיא: והתניא, אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה מותר: כיצד אנו מתירים ביורה קטנה, הרי מפרש בברייתא שאף ביורה קטנה אסורה.

תירוץ: לא קשיא: הברייתא שמבואר שרק ביורה גדולה אסור, סוברת כמו מי שאומר שנותן טעם לפגם אסור. ורק בכלי גדול יש חשש שהכניסו דבר טמא. והברייתא שאומרת שאין הבדל בין כל יקטן לגדול, ושניהם מותרים, סוברת כמו מי שאומר שנותן טעם לפגם מותר.

אמר רב ששת האי מישחא שליקא דארמאי, אסור: שמן שבישלוהו גויים הרי הוא אסור.

שאלה: אמר רב ספרא למאי ניוחש לה: מדוע יש לאסור את השמן והרי רבי יהודה הנשיא התיר שמן של גויים. ואם כן מדוע נחשוש לאסור, אם נאמר שיש לחשוש שמא עירבו בו יין של גויים, הרי הוא היה מסריח מחמת כן. ואם נחשוש לדין בישולי גויים, הרי השמן נאכל כמות שהוא חי אף בלא בישול. ובאופן זה, אינו אסור משום בישולי גויים. ואף אין לחשוש שמא תוך כדי הבישול פלט הכלי של הגוי פליטת איסור שהרי נותן טעם לפגם הוא, מותר, ואם כן אין מקום לאסור כרב ששת.

בעו מיניה מרבי אסי: אלו התמרים של הגויים שמכושלים מה דינם. וודאי שאם הם התמרים המתוקים, כיון שנאכלים כמות שהם חיים, הרי הם מותרים, ואם הם התמרים המרים, כיון שאין דרך לאוכלם בלא בישול, הרי הם בכלל בישולי גויים ואסורים. והשאלה היא על התמרים האמצעיים שאינם מתוקים ואינם מרים, ובשעת הדחק אוכלים אותם אף כשהם חיים. אך לכתחילה מבשלים אותם, מה דינם. ואמר להם רבי אסי שרבו לוי אסרם.

שתיטאה, רב שרי, אבוח דשמואל ולוי, אסרי: תבשיל העשוי מקמח של קליות שקלו אותם בתנור, רב התיר, ואביו של שמואל ולוי, אסרו. ומבארת הגמרא: שבקמח שעשוי מקליות של חיטים ושעורים, לפי כולם הרי הם מותרים, כיון שהקליות עצמם מותרים כמו שנתבאר לעיל, וכן הקמח הנעשה מהם מותר. ובקליות של עדשים, שמחמת שמתוקים הם ביותר, מערבים בהם חומץ, לפי כולם הוא אסור, כיון שהחומץ בא מיין של איסור. וכל מחלוקתם היא רק בקמח של עדשים שעירבו בו מים על מנת להפיג מעט ממתקו. לפי אביו של שמואל, ולפי לוי, גוזרים ואוסרים תערובת עם מים על מנת שלא יטעו בינם לבין תערובת עם חומץ. ולפי רב לא גוזרים.

ואיכא דאמרי בטלפחי דמיא כולי עלמא לא פליגי דאסיר: יש אומרים שבקמח עדשים המעורב במים, לפי כולם אסור משום שיש לחשוש שמא יחליפוהו בתערובת

עם חומץ. והם נחלקו בתבשיל העשוי מקמח קליות של חיטים ושעורים, שלפי אביו של שמואל ולפי לוי יש לאסור ולגזור על תבשיל שעורים וחיטים משום תבשיל של עדשים שנאסר משום החומץ הניתן בו. ולפי רב אין לגזור משום כך.

אמר רב תרי מיני שתיתאה שדר ברזילי הגלעדי לדוד: שני מיני תבשיל העשוי מקמח קליות, שלח ברזילי הגלעדי לדוד. כמו שכתוב "משכב וספות וכלי יוצר חטים ושעורים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי". ומכך שנכפל בפסוק פעמיים תיבת "קלי" אנו למידים ששלח לו שני מיני תבשיל. ועכשיו בזמן זה, שמוציאים סלים מלאים בתבשיל זה, אין מי שחושש לדעת אביו של שמואל ולוי, אלא נוקטים כרב שהתיר.

*

למדנו במשנה - וכבשין שזרכן לתת בתוכן יין מותרים בהנאה ואסורין באכילה:

אמר חזקיה: היתר הנאה זה, הוא רק באופן שלא ידוע בוודאות שניתן בהם יין, אף שהדרך ליתן בהם יין. אבל אם וודאי שניתן בהם יין, הרי הם אסורים אף בהנאה.

שאלה: ומאי שנא ממורייס: במה שונה דין הכבשין מדין המורייס, שהרי רוב העולם נותנים במורייס יין, והרי דינו שכאילו ידוע לנו שניתן יין במורייס, ואעפ"כ חכמים התירוהו גם בהנאה.

תשובה: התם לעבורי זוהמא: שם במורייס, כיון שנותנים בו יין רק כדי להעביר ממנו את זוהמת הדגים, ולא כדי למתקו, לכן דינו כאילו שנאבד היין אבל בכבשין, שהטעם שנותנים בהם יין הוא כדי להמתיק טעמם, לכך תערוכת זו אסורה.

ורבי יוחנן אמר: חלק על חזקיה וסבר שאפילו באופן שידוע שניתן יין בכבשין הללו גם כן הם מותרים בהנאה.

שאלה: ומאי שנא ממורייס לרבי מאיר דאסיר בהנאה: ולדעת רבי יוחנן, קשה מדוע שונה דין הכבשין מדין המורייס, שלרבי מאיר אסור כיון שרוב העולם נותנים בו יין.

תשובה: התם ידיע ממשו: במורייס אסר רבי מאיר, כיון שכשמטביל פיתו במורייס, הרי הוא כאוכל מהיין ממש, לפי שהיין נהיה חלק מן המורייס. אבל בכבשין כיון שאין היין מהוה חלק מן המאכל, לפי שמעורב הוא רק ברוטב המשמר את הכבשין, ואינו נאכל יחד עמם, לכך מותר.